

Camerabewaking in de thuiszorg

Reflecties en advies van de Commissie Ethiek van Wit-Gele Kruis Vlaanderen

Inleiding

Cameragebruik is gereguleerd nu het een inbreuk kan vormen op de persoonlijke levenssfeer van de gefilmde persoon.

Het filmen van natuurlijke personen aan de hand van een camera, het bijhouden en eventueel gebruiken van de camerabeelden valt onder het toepassingsgebied van de AVG.

De verwerkingsverantwoordelijke van de camera moet hierbij de algemene principes van de AVG (= De algemene verordening gegevensbescherming) naleven.

Waar Art. 2 stelt : *Deze verordening is niet van toepassing op de verwerking van persoonsgegevens:*

c) door een natuurlijk persoon bij de uitoefening van een zuiver persoonlijke of huishoudelijke activiteit;

Dit betekent dat de verwerking van persoonsgegevens door een natuurlijk persoon bij de uitoefening van een zuiver persoonlijke of huishoudelijke activiteit is vrijgesteld van de naleving van de AVG. Maar dit is niet het geval waar een camera persoonsgegevens over de zorgprofessional (zijnde een derde die niet behoort tot de persoonlijke of huishoudelijke kring van de patiënt) verzamelt. Ook niet als het gaat om een camera binnenin de eigen woning van de patiënt en ook niet als de gemaakte beelden door de verwerkingsverantwoordelijke niet worden opgeslagen of gedeeld met andere personen.

M.a.w. de exceptie van artikel 2.2 c AVG (met name dat de regelgeving AVG in bepaalde gevallen niet toepasselijk is) speelt niet waar het gaat over het gebruik van camera bij de zorgverlening door de thuisverpleging) en de beginselen van de AVG (zie hierna) dus wel degelijk moeten worden toegepast.

Analyse volgens de doelstellingen van het gebruik camera

De aanwezigheid van camera's in de woning van een patiënt kan in de praktijk verschillende doeleinden beogen en zelfs gelijktijdig verschillende doeleinden beogen. Bijvoorbeeld :

- › veiligheid van de patiënt
- › monitoring van de (hulpbehoevende) patiënt en
- › controle op de zorgverstrekker.

Doel 1: monitoring van de hulpbehoevende bewoner

Het kan zijn dat de camera in het huis van de patiënt wordt gebruikt om een familielid of mantelzorger vanop afstand toe te laten over de alleenstaande bewoner te waken omdat de patiënt hulpbehoevend is ten einde in geval van problemen, bv. een val snel op te kunnen treden en de noodzakelijk bijstand te verlenen. De patiënt kan al dan niet op de hoogte zijn van deze camera en zijn gebruiksfinaliteit.

De noodzaak/finaliteit van cameratoezicht is in dit geval niet de controle van de thuiszorg, maar van de patiënt zelf als die alleen is. Via een camera kan een familielid of mantelzorger een oogje in het zeil houden, en ingrijpen als er iets aan de hand is.

Het gebruik van de camera vergroot de gemoedsrust van de gebruiker over de toestand/lot van de patiënt.

Het argument “monitoring van de alleenstaande hulpbehoeftige patiënt” kan echter moeilijk worden gehanteerd wanneer de zorghulp aanwezig is in de woning van de patiënt. In dat geval kan die laatste immers zelf zien of de bewoner desgevallend een hulpbehoefte heeft en lijkt het eigenlijk niet nodig dat de camera op dat moment draait.

Gezien het hier niet gaat om het controleren van de zorghulp zou de bewoner de camera met doel 1 moeten uitzetten op het moment dat de zorghulp aanwezig is.

Doel 2: de preventie, vaststelling of opsporing van misdrijven tegen de persoon of de eigendom van de patiënt

Indien de camera is bedoeld om de bewoner of zijn goederen te beschermen tegen misdrijven, dan moet er bovenop de AVG rekening worden gehouden met de voorschriften van de Camerawet van 21 maart 2007.

Ook al gelden er ruime uitzonderingen op de naleving van die wet wanneer het gaat om een natuurlijke persoon die een bewakingscamera plaatst en gebruikt voor bewaking van de binnenkant van de eigen privéwoning, blijven ook in dat geval een aantal bepalingen nog toepasselijk, onder andere artikelen 8 en 10 van de Camerawet.

Artikel 8 Camerawet

“Elk heimelijk gebruik van bewakingscamera's is verboden.

Als heimelijk gebruik wordt beschouwd, elk gebruik van bewakingscamera's zonder voorafgaande toestemming van de gefilmde persoon (...)

Geldt als voorafgaande toestemming :

1° het betreden van een plaats waar een pictogram aangeeft dat er camerabewaking plaatsvindt”.

Bij gebruik ter bewaking binnenin de privéwoning moet de particulier dus weliswaar geen pictogram aanbrengen, maar kan hij dan ook evenmin genieten van het vermoeden van voorafgaande toestemming die kleeft aan het pictogram.

Dit impliceert dus ook dat derden (zoals een zorgverstreker) bij het betreden van de privéwoning alvast niet geacht kunnen worden hun toestemming in de zin van de Camerawet te hebben gegeven om te worden gefilmd. Opgelet, geldt als voorafgaande toestemming:

1° het betreden van een plaats waar een pictogram aangeeft dat er camerabewaking plaatsvindt”.

De zorgverstreker kan zeggen: “Ik wens niet gefilmd te worden”.

Artikel 10 Camerawet

Bewakingscamera's mogen noch beelden opleveren die de intimiteit van een persoon schenden, noch gericht zijn op het inwinnen van informatie over de filosofische, religieuze, politieke, syndicale gezindheid, etnische of sociale origine, het seksuele leven of de gezondheidstoestand.

Filmen gedurende de zorgverstrekking resulteert niet alleen in een verzameling van persoonsgegevens m.b.t. de gezondheid van de patiënt, maar kan ook beelden opleveren die de intimiteit van de patiënt schenden, denk bv. aan het intiem toilet.

Het argument “bewaking omwille van de veiligheid en bescherming van de patiënt tegen misdrijven”, kan moeilijk worden gehanteerd wanneer de zorghulp aanwezig is in de woning van de patiënt.

In dat geval kan de zorgverstreker immers zelf ingrijpen als er bv. sprake zou zijn van diefstal, beschadiging, inbraak bij de patiënt en lijkt het eigenlijk niet nodig dat de camera op dat moment draait (tenzij het natuurlijk tevens de bedoeling zou zijn om de zorghulp te gaan controleren).

De bewoner zou de camera met doel 2 dus kunnen of zelfs moeten uitzetten op het moment dat de zorghulp aanwezig is. De zorgverlener kan uitdrukkelijk zeggen dat de camera moet uitgezet worden.

Doel 3: controle op de zorgverstrekking

- a) Het kan zijn dat de zorghulp onvermijdelijk maar onbedoeld wordt gefilmd tijdens het toedienen van zorg aan de patiënt, bv. omdat de camera in de bovenstaande gevallen niet werd uitgezet op het moment dat de zorghulp de woning betreedt.

In dat geval mogen de beelden in theorie niet worden gebruikt voor een doel dat hiermee onverenigbaar is (bv. het controleren van de arbeid van de zorghulp).

De verwerkingsverantwoordelijke moet de verkregen beelden immers te goeder trouw en in overeenstemming met het eraan gegeven doeleinde verwerken. De beelden kunnen niet tegen de zorgverlener gebruikt worden.

- b) Het kan ook zijn dat het effectief de bedoeling is om via de camera de zorghulp te gaan controleren tijdens het toedienen van zorg. In dat geval is er dus bewust sprake van het filmen van de zorghulp tijdens de uitoefening van het werk.

Als men het heeft over het filmen van personen tijdens de uitoefening van hun werk denkt men spontaan aan CAO nr. 68. van 16 juni 1998 betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de werknemers ten opzichte van de camerabewaking op de arbeidsplaats. Een belangrijke inhoudelijke waarborg vastgelegd in die CAO is bv. dat voortdurende camerabewaking op de persoon van werknemer niet toegelaten is. Maar deze cao is niet van toepassing omdat er geen sprake is van een relatie werkgever-werknemer in de context die voorligt.

Ook de Camerawet is niet van toepassing omdat er met dit controledoel geen bewakingsdoel voorligt in de zin van die wet.

Enkel de AVG is van toepassing om na te gaan of het filmen van de zorghulp met dit oogmerk rechtmatig is.

Dit kan niet :

- Filmen gedurende de zorgverstrekking resulteert immers in een verzameling van persoonsgegevens m.b.t. de gezondheid van de patiënt (zie hoger). Het betreft hier persoonsgegevens die door hun aard bijzonder gevoelig zijn wat betreft de grondrechten en fundamentele vrijheden. Er geldt zelfs een beginselverbod op de verwerking van dergelijke persoonsgegevens (artikel 9.1 AVG).
- Cameragebruik tijdens verzorging wringt met de eerbiediging van de intimiteit van de patiënt, het beroepsgeheim van de zorgverstreker en met de persoonlijke levenssfeer van zowel de zorgverstreker als de patiënt.

Een zorghulp mag erop vertrouwen niet bespied te worden door derden tijdens de uitoefening van de job. Des te meer daar derden (familielid of mantelzorger)

- geen juridisch gezagsrecht hebben t.o.v. de zorgverstreker
 - niet beschikken over enige vorm van professionele expertise om de kwaliteit van de zorgverstrekking of de bekwaamheid van de zorgprofessional te kunnen beoordelen.
- Indien cameragebruik wordt combineerd met gespreksopname (dikwijls in vertrouwelijkheid gevoerd tussen zorgverstreker en patiënt) verwijzen we naar het Strafwetboek. Artikel 314bis §1 van het Strafwetboek verbiedt nl. het opnemen van gesprekken door personen die zelf niet deelnemen aan het gesprek, behoudens met akkoord van alle deelnemers aan de communicatie.

Voor alle duidelijkheid : artikel 6.1 AVG vermeldt zes grondslagen voor verwerking van persoonsgegevens

1. U heeft toestemming van de persoon om wie het gaat, Opgelet, geldt als voorafgaande toestemming:

1° het betreden van een plaats waar een pictogram aangeeft dat er camerabewaking plaatsvindt”.

De zorgverstreker kan zeggen: “Ik wens niet gefilmd te worden”.

2. is noodzakelijk om gegevens te verwerken om een overeenkomst uit te voeren.
3. is noodzakelijk om gegevens te verwerken omdat u dit wettelijk Verplicht bent.
4. is noodzakelijk om gegevens te verwerken om vitale belangen te beschermen.
5. is noodzakelijk om gegevens te verwerken om een taak van algemeen belang of openbaar gezag uit te oefenen.
6. is noodzakelijk om gegevens te verwerken om uw gerechtvaardigde belang te behartigen.

Indien de verwerkingsverantwoordelijke zich baseert op toestemming dan moet die uiteraard vrij zijn en bewezen zijn (zie supra). Een eventuele weigering moet dan ook gerespecteerd worden.

Als één van de andere grondslagen – die allen uitgaan van één of andere noodzaak van verwerking - kunnen persoonsgegevens dus verwerkt worden zonder toestemming.

Bovendien moet bij elke gegevensverwerking voldaan worden aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit zijnde :

- de inbreuk op de belangen van de betrokkene mag niet onevenredig zijn in verhouding tot het met de verwerking te dienen doel, en
- het doel kan in redelijkheid niet op een andere, voor de betrokkene minder nadelige, wijze kan worden verwezenlijkt.

Verder speelt het beginsel van dataminimalisering (artikel 5.1 c AVG): persoonsgegevens moeten

- toereikend zijn,
- ter zake dienend en
- beperkt tot wat noodzakelijk is voor de doeleinden waarvoor zij worden verwerkt.

Tenslotte

- In overweging 39 bij de AVG wordt vermeld dat persoonsgegevens alleen mogen worden verwerkt indien het doel van de verwerking niet redelijkerwijs op een andere wijze kan worden verwezenlijkt.
- In overweging 47 AVG lezen we ook dat de belangen en de grondrechten van de betrokkene (hier de zorgverlener) zwaarder kunnen wegen dan het belang van de verwerkingsverantwoordelijke wanneer persoonsgegevens worden verwerkt in omstandigheden waarin de betrokkene redelijkerwijs geen (verdere) verwerking verwacht. Het normaal verwachtingspatroon van de betrokkene is dus een belangrijke toetssteen.

Besluit :

Een gegevensverwerking die botst met de hiervoor vermelde beginselen van noodzakelijkheid, proportionaliteit en subsidiariteit moet als “onrechtmatig” worden aangemerkt.

De verwerkingsverantwoordelijke van de beelden is verantwoordingsplichtig (“accountable”) onder de AVG. Hij moet er zelf op toezien dat voornoemde beginselen nageleefd worden. De verwerkingsverantwoordelijke moet de naleving van de AVG effectief kunnen staven (“aantoonplicht”). Hij moet die beslissing wel kunnen verantwoorden en documenten kunnen voorleggen waaruit blijkt waarom hij het uiteindelijk zo heeft beslist en niet anders.

Besluiten

1. Om beelden te kunnen opnemen moet men de toestemming van de zorgverlener (de persoon die gefilmd wordt) hebben. Het is verkieslijker dat de ganse organisatie hetzelfde basisstandpunt zou innemen met name dat het Wit-Gele Kruis in principe niet toestaat dat er camerabewaking gebeurt tijdens de verzorging door medewerkers van de organisatie. Betreedt u een plaats waar een pictogram hangt dan dient u uitdrukkelijk te stellen dat u niet gefilmd wilt worden om te vermijden dat men uitgaat van een stilzwijgende toestemming.
2. Indien vanwege de patiënt of zijn omgeving de vraag gesteld wordt om de verzorging door de medewerkers van het Wit-Gele Kruis onder camerabewaking te laten plaatsvinden, kan er vanuit de organisatie hierover overlegd worden.
3. Waar de verpleegkundige inschat dat door dit basisstandpunt de vertrouwensrelatie tussen patiënt en verpleegkundige in gedrang komt is het aangewezen om in overleg te gaan.
4. Weet dat filmen zonder toestemming toegestaan is mits voldaan wordt aan één van de volgende grondvoorwaarden. Met name dat de opname noodzakelijk om gegevens te verwerken:
 1. om een overeenkomst uit te voeren.
 2. om een wettelijke verplichting.
 3. om vitale belangen te beschermen.
 4. om een taak van algemeen belang of openbaar gezag uit te oefenen.
 5. om uw gerechtvaardigde belang te behartigen.

Wij zien niet onmiddellijk dat aan één van deze grondvoorwaarden zal voldaan worden.

5. Maar hierbij volstaat het niet dat de verwerkingsverantwoordelijke verklaart dat hij de AVG naleeft, hij moet die naleving ook effectief kunnen staven (“aantoonplicht”) t.o.v. degene die gefilmd wordt of de GBA.
6. Gegevensverwerking die botst met de beginselen van noodzakelijkheid, proportionaliteit en subsidiariteit moet als “onrechtmatig” worden aangemerkt